

A LISZCÁTÓL- SZEKSZÁRDIG

ÍRTA:

dr. Kertész János

B U D A P E S T , 1941

*Dr Foris Anna Máriának
ajánlja szeretettel*

a Szerző.

Nyomatott Bagó Mihály könyvnyomdájában, Dombóváron.
Felelős kiadó: Dr Kertész János.

A jó bornak nem kell cégér, mondja a régi magyar közmondás, de a rohanó ma, a folytonos fejlődés korszakában, a múltak felelevenítése a magyarság kötelessége. Ülünk fel az emlékezés lassú batárjára s szálljunk vissza városaink keletkezéséhez, születéséhez. A városok élete is olyan, mint az emberek élete — születnek, küzdenek, naggyá lesznek s az öregség nem egynek pusztulását is jelenti. De a városok életének is megvannak a maguk orvosai. Némelyeknek a vidéke, másoknak a terménye, a levegője avagy néprajzi szépsége az, ami nem engedi elpusztulni, ami örökéletűvé teszi. Vannak vidékeink, melyeknek borát találják legjobb orvosságnak minden baj ellen. Ha ez igaz, akkor Szekszárd is örökéletű lesz.

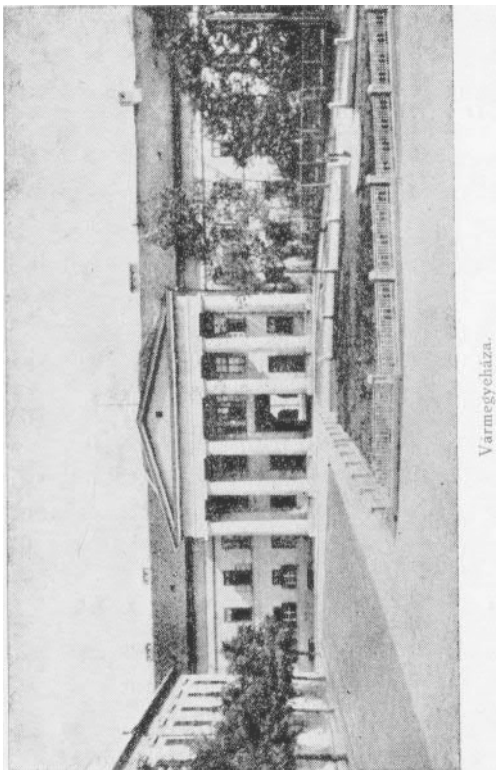
Túl a Dunán Tolnában, ott, ahol a rónaság véget ér, ahol dombok és hegyek nőnek ki a földekből, ahol a Sió lassan vonul a Duna felé,

terül el Szekszárd az egykori római telep Alisca.

A főútvonaltól elzárva vicinális köti össze Sárbogárddal, illetve Bátaszékkal. A város fejlődési lehetőségét nagymértékben akadályozza a rossz közlekedés. Nyugalmas, békés polgárai szorgalmasan végzik napi munkájukat s az arra járó idegennek el-el panaszolják: „holt város kérem a miénk, nem nagyon tudunk mi fejlődni, elvagyunk vágva a fő vasúti vonalaktól.”

Nagyon kíváncsiak voltunk, hogy mi igaz ezekből a lemondó, szomorú szavakból. Elindultunk, hogy megnézzük a vörös boráról híres várost. Meg-megálltunk szép épületei előtt, a történelmi nevezetességű oszlopos megyeháza, a divatos külsejű városháza, a pénzügy igazgatóság és a Nemzeti Bank divatos palotái előtt. Egészen új laktanyája, a régi, de jókarban levő gimnáziuma, gyönyörű, óriási barokk katolikus temploma és még számos egyéb figyelemre méltó épülete önkéntelenül felvetik a gondolatot, hogy talán mégsem egészen úgy van, ahogy a jó polgároktól hallottuk.

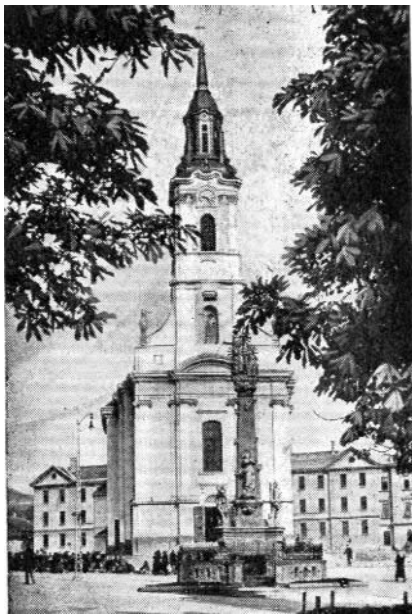
De pillantsunk vissza a múltba, miről beszélnek a szekszárdi régi kövek, mitől visszhang-

Varmegyháza.

zanak a borpincék és miről regélt Garay János, a költő? A szekszárdi múzeumban hatalmas mér-földköveket találunk, melyek a város határából kerültek a múzeumba. Ezek a kövek századokkal ezelőtt a régi Pannónia földjén jelezték a rómaiak legfontosabb útvonalát, mely Budáról Eszékre vezetett. A rómaiak idején gazdag és élénk telep volt Alisca. Akkor még ott folyt a Duna vize a város szélén, azóta lassan visszahúzódott, mesterséges módon is elvezették és most már 14 km-re távolodott el a várostól, otthagya egy iszapos területet, melyet később nagy fáradtsággal a szorgos kezek jó termőföldekké varázsoltak. A Kálvária-hegy tetejéről még megpillanthatjuk a szekszárdi Duna csíkját és a füstölő gőzöket. A honfoglaló magyaroknak nagyon megtetszett ez a vidék és itt meg is telepedtek. I. Béla megalapította a Benedekrendi apátságot. Ennek helyén áll a mai vármegyeháza. Az apátság története szoros kapcsolatban van a város történetével. Az első apát Latin Vilmos volt, ki 1074-ben állt a monostor élén. A megyeháza egyik helyiségében a történet szerint I. Béla király itt volt eltemetve, a monda szerint a ta-

tárok berohanásának hírére máshová vitték, az elrejtőket mind leölték. A megyeházához tartozó

A szekszárdi róm. kat. templom.

istálló helyiségében 1845-ben egy szarkofágot találtak, melyet jelenleg a Nemzeti Múzeumban őriznek.

Mátyás király idejében az apátság megerősített vár volt, mely szembeszállott uralkodójával, aki erre lebontatta az apátságot. Így lett a város szabad prédája a töröknek. Mohács eleste után 150 évig a szandzsák székhelye. Az itt élő magyarság sokszor került összeütközésbe a törökkel, melynek következménye a város kétszeri kifosztása és felégetése volt. A törökdulások után nagyon elnéptelenedett a város, csak a följebb fekvő részeken, a hegyek oldalában maradtak meg a város régi lakói. Mária Terézia és II. József Würtembergből hozattak telepeseket és hamarosan benépesítették a várost. Ezek az idegenek azonban már 1850-ben teljesen elmagyarosodtak. Azóta Szekszárd színmagyar és mint ilyen ma is védhátyája a tolnai magyarságnak.

A város népességi alakulása a többi városokéval szemben kedvezőtlen. Az 1930. évi összeíráskor 14.279 lélek lakta. Ha 50 évre visszatekintünk a város életébe, amikor 11.948 egyént írtak össze, akkor azt tapasztaljuk, hogy igen lassú a város fejlődése. 1941-ben 14.684 volt a lélekszám.

1780 óta a helytartó tanács átírata szerint

őfelsége jelölte ki a megye székhelyévé Szekszárdot, azóta állandóan a megye központja maradt. 1794 augusztusában borzalmas tűzvész pusztított a városban. A templom, a megyeháza, a városháza és számos egyéb épülete a tűz martalékává lett. A szabadságharc szele is végigszáguldott a város polgárságán, ekkor is megálltak helyüket. Ennek a dacos magyarságának köszönheti, hogy a későbbi időkben is magyar maradt és betelepülői teljesen elmagyarosodtak. A forradalom utáni idők a béke jegyében zajlottak le és ennek eredménye, hogy 1905-ben Szekszárd rendezett tanácsú város lett. A török világot átélt maroknyi magyar lakosság szívós kitartása képezte a város jövőjének gyökeres magyarságát. A sokat szenvedett lakosság rejtekhelye Bartina néven maradt meg az utókor számára.

A város lakossága múltjára mindig büszke volt. Bár sok csapást vészelt át a szekszárdi ember, mindig megvolt benne a remény, hogy utódai majd egykor szebb hajnalra ébrednek. De ekkor még nem járt le a magyar megpróbáltatások ideje. A békésen meginduló munkát meg-

zavarta az 1914-es világfergeteg és csatasorba hívta a város hadköteleseit is. Szekszárd aránylag szerencsésen élte át a hadak küzdelmeit, csupán a hazaérkező sebesültek vagy a monarchia különböző fegyvernemeinek a városban való elszállásolása és az egyéb háborús intézkedések zavarták meg a város szokott képét.

És amikor felragyogott a reménysugár, hogy visszatérjenek szeretteikhez azok, akik épségben menekültek meg a háború vérzivatarából, akkor a forradalom hasított végig a városon. De az igaz magyar, ekkor sem tört meg, kiállta a forradalom idejét és a Dunántúlról meginduló nemzeti hadsereg csapataiban nem egy délceg legényt találtunk a város lakosai közül. Ezután a szorgos kezek lassan tovább fejlesztik Tolná megye székhelyét.

Az utolsó 10 esztendő hozott némi fejlődést a városnak. Megépült a vízvezeték, mely igen fontos volt, mert a múltban a város vize ihatatlan volt. A csatornázás és az utcák kövezése azonban elmaradt, melynek nagy hátrányát érzik a szekszárdiak, különösen télvíz idején és esőzések alkalmával. A város mindig sokat szenvedett a

vadvizek okozta áradásoktól. A közepén csobogó Séd patak nagy esőzésekkor annyira megduzzad, hogy előnti a város alacsonyabban fekvő részeit és jelentékeny károkat okoz. Minden esztendőben csinosítgatnak a medrén egy kicsit, de ez nem elégséges ahhoz, hogy feltartsa a szőlőhegyekből lezúduló nagymennyiségű esővizet. Nagyot lendített a város fejlődésén a megyei közkórház megépítése. A Horthy Miklós kórház a hegyoldalban fekszik és hazánk egyik legtökéletesebben felszerelt közkórháza, mely 750 beteg befogadására alkalmas.

Szekszárd idegenforgalmi szempontból is számításba jöhet. Világhírű borain kívül szép vidéke, fürdőzési lehetőségei, strandfürdője, a közelben fekvő Csörge-tó és szép kiránduló-helyei bőséges alkalmat adnak a nyári örömek után vágyakozóknak. A szomszédos Sárköz gyönyörű népviseletével és kiváló csipkemunkáival méltán ragadja meg az arra járó idegent, még hazánk fiai is megcsodálják.

Talán egyetlen hibája Szekszárdnak, a rossz közlekedési összeköttetés a környező falvakkal. Ennek következtében a közelében lévő nagyobb

helységek Bonyhád, Bátaszék, Dombóvár ipari és kereskedelmi szempontból nagyobb fejlődésre számíthat, piacai élénkebbek, lakosai jobbműdűak. Szekszárdon sok szegényt találunk, míg a szomszédos helységekben, például a svábajkú Bonyhádon és Bátaszéken nincstelen parasztember úgyszólván alig van. Majdnem mindenkinek megvan a maga portája, földje és egy-két hold szőlője. Szekszárdon megtaláljuk a nagyvárosi koldustípust, a napszámost és a tengődő bérest. Szekszárd a legszegényebb. Mégis ez a város állította fel az ország egyik első óvodáját és itt létesült a legelső megyei gazda-egylet is.

Ma is fennáll a városnak az a negyede, melyben a szegények laknak, az úgynevezett szurdikok. Egészen különös embertípus, kiket még úgyszólván tanulmányozni sem lehet. Ezek az emberek szégyenük a szegénységet, nem engednek közelükbe olyan valakit, aki le akarja őket leplezni. A református negyeden túl a szőlőhegyek felé vezető útnál ágazik kétfelé a szurdik, az egyik neve Szöcsény-szurdik, a másiké Benedek-szurdik. Ha körülnézünk azt láthatjuk, hogy a XX. század barlanglakói szegénységük ellenére is

jókedvűek. A 6670—6723-ig terjedő helyrajzi számú utcarészlet egyik legérdekesebb része a városnak. Itt napszámosok, szőlőművesek és földmunkások laknak leginkább. A „tehetősebbek” disznót is tartanak. Egyébként az állatszeretet egyik jellemvonásuk. Kutyát, macskát még a legszegényebeknél is találunk, élettársuknak tekintik az állatokat és szívesen osztják meg velük ennivalójukat. — A Benedek-szurdik mellett végtelen szakadék vezet. Oly keskeny az út a sziklába vájt lakások és a szakadék között, hogy csak oldallépésekkel lehet elmenni mellette. Az egyik ottlakó mesélte, hogy részeg ember — ami bizony itt a szőlők oldalában nem ritkaság, — még sohasem zuhant le, de józanul már nem egy zúzta magát össze.

Az út tovább vezet a borok birodalmába, hol sohasem halkul a jókedv és a dal. A présházakból kihallatszik a vidám kacagás, a borzamatjának eredménye, „mit bánja a világ sorát, ki fenékgig üríti poharát.” A híres szekszárdi szőlőknek sokat köszönhet a város. Megismerték és megkedvelték szőlőhegyének romantikáját. A szekszárdi „bikavér”-t, mely szinte közmon-

dás számba ment, orvosság gyanánt is használták. Liszt Ferencről, ki Szekszárdon szép napokat töltött, mondták, hogy annyira megkedvelte a szekszárdi bort, hogy még külföldi útjaira is mindig vitt magával. 1865-ben pedig a nagybeteg IX. Pius pápának küldött néhány üveggel, melynek a pápa igen megörült és a következő szavakkal köszönte meg: „Ez a szekszárdi bor tartja egészségemet és kedélyemet.” A város leírásában és a bor magasztalásában mindenhol megtaláljuk a pápa Öszentsége fenti szavait. Erre a város lakói igen büszkék. A szőlőknek nagy múltja van Szekszárd határában, A bronzkori sarló, a római sír és az avar fibulák mellett már ott találjuk a szőlők hagyományait is. Megállapíthatjuk, hogy több ezer év óta folydogál a szekszárdi bikavér a hegyek oldalából, A várpince emeletes hordói még a rossz termések idején is megtelítődnek a szőlő nedvével. Az állami borpince látványosság számba megy és szüreti időben a városba érkező filléres vonatok vendégeinek útja az állami borpincéhez vezet. A hegyek félkörben ölelik a várost. A csatákról elnevezett Csatár, Bartina, Bakta, Előhegy, Remete, Kopaszhegy és a 300

méteres Óriás-hegy szép keretet adnak a városnak, Bartina elnevezését érdekesen jegyzi fel a krónika. Midőn I. Béla király kíséretével a hegytetőre vonult, elfáradt és megszomjazott és így szólt: „bort innám”. A kíséretében levők egymásután mondták tovább: „a király bort inna”. És így lett a hegy neve egy betű megváltoztatásával Bartina. A szekszárdi szőlősgazdánál fut össze a város központja. Szüreti időben nincs hivatalos óra, nincs más munka, mindenki arra gondol, hogy mit tud összehozni kicsiny szőlőjéből. Különösen abban az időben bírt komoly kereseti lehetőséggel a szőlőtermelés, amikor a szekszárdi bor elindult a világhír felé. 1703-ban sok angol, hollandi hozatott az idevalósi borokból, felismerték gyógyító hatását és mindinkább nagyobb tekintélye lett a boroknak. A szekszárdi vörös, az olasz rizling, a furmin, a decsi szagos, az ürmös, a malaga ízű kadar, a virágszagú muskotály és még számtalan borfajtáját vásárolták a kereskedők. De ma is sok lehetőség kínálkozik a bor értékesítésére. — A szőlősgazdának sokat kell aggódnia, mert hiszen a természet szeszélyétől függ a termés eredménye. Mintahogy bősé-

ges termés idején Isten áldás, úgy az elemi csapások tönkre tehetik a gazdát. A 80-as évek elején a filoxera úgyszólván elpusztította a szőlőket, de a szorgalmas munkáskezek ismét» talpraállították. A szekszárdi bor valóban gyógyító hatású, hiszen nem ritka a városban a 80—90 esztendőes öreg ember, ezek pedig mind isszák az életető, pezsdítő borokat. A város szülötte a neves, híres Garay János is megénekelte Szekszárd borát, mikor azt írta:

„Mint a legszebb kék leányszem,
Mint a nyájas őszi ég.
A szekszárdi szőlőfürtnek
Szeme olyan tiszta kék.

Hogyha már szőlőkorában
Ily varázsjátékot űz,
Hogyne volna hát borában
Hogyne volna égi tűz.”

A szekszárdi szüret a város nevezetességei közé tartozik. Ha felnézünk a városból a hegyek felé, úgy érezzük mintha az egész hegy mozogna. Puttonyos emberek raja szaladgál a szőlővesszők sora között, majd roskadozva indulnak vissza a présházba. Hangos a hegy a munka

zajától, a jókedv dalától. A munka és a dal jellemzi a szüretet, mely életet ad, a szomorút vidítja, a beteget gyógyítja, a szegényt gazdagítja. Ha széjjel tekintünk Szekszárdon szemünkbe-tűnik báró Augusz Antal háza, melyben 1846-ban Liszt Ferenc lakott. Ezidőben gyönyörű játékkal megkedveltette magát a szekszárdiakkal,, akik többször adták tanújelét rajongásának. Liszt el volt ragadtatva a szekszárdi szép napoktól és nem győzte háláját kifejezni Augusz bárónak, Több ízben látogatott el a vendégszerető városba. 1865-ben nagyobb társasággal érkezett Szekszárdra. Ebből az alkalomból a város közönsége hatalmas fáklyás menettel tisztelgett a halhatatlan magyar muzsikus előtt. Még a vidék szépsége is felvonult. Liszt háláját azzal fejezte ki, hogy nyitott ablak mellett eljátszotta híres Rákócziját. 1870-ben ismét ellátogatott a városba. Ekkor is megisméltődtek az öt év előtti látogatás ünnepei. Az Augusz kastély ma is őrzi Liszt emléket, falába 1932-ben emléktáblát helyeztek el.

Neves szülöttei Szekszárdnak Garay János költőn kívül Babics Mihály, itt töltötte élete nagyrészét Bezerédi István és Pál. Bezerédi Pál kü-

lönösen beírta emlékét a város történetébe azért, hogy a selyemtenyésztés központjává tette Szekszárdot. Emlékét a tenyésztési felügyelőség központi épületében ma is őrzik. Az első magyar Óceán-repülők közül Magyar Sándor is szekszárdi születésű.

A város gondozott szép kertjében emelkedik a csodálatosan szép hősi emlékmű. Innen nem messze épült az egészséges hatalmas lakotanya. Ezzel valóra vált a szekszárdiak régi óhaja, hogy helyőrséget kapjanak. Tolna község felé eső határában folyik a Sió, mely ha a tervek elkészülnek egyszerre át fogják varázsolni a várost. Életre kelti, új lüktető erő gyanánt fog hatni. A Sió a Balatont köti össze a Dunával és ha majd egyszer hajózhatóvá válik, úgy Szekszárd lesz az összekötő állomás a magyar tenger és a magyar folyam között.

Ez röviden Tolnamegye székhelyének ismertetése. Csonkamagyarország egy városa, mely nekünk drága kincs. — A szekszárdi ember szerény és egyenes, vendégszerető és becsületes. A gazda szívesen kínálja a vándort nehezen megdolgozott borából. És talán még sokkal bőkezűbb

lenne, ha Szekszárdnak megvolna a lehetősége,
hogy gyorsabban fejlődjön.

A Hősök emlékműve Szekszárdon.

Ha este felmegyünk a Kálvária dombra és
onnan tekintünk az előttünk elterülő végtelen

rónaságra, arra a csendre mely reáborul a városra a becsületes munka után, úgy végtelen meglepettség tölt el bennünket, Büszkék vagyunk a városra és arra gondolunk, hogy az egykori Alisca még nagyon sokat fog fejlődni. — Sok munka és verejték vezet bennünket a magyar igazság felé, nagy szükség van Csonka hazánk fejlesztésére, mert ez a legbiztosabb út a magyar feltámadáshoz. Elszakadt véreinknél a legigazabb irredenta a magyar fejlődés — ezen az úton haladva bizton remélhetjük Nagymagyarország mielőbbi talpraállítását.

IRODALOM.

KÖNYVEK:

Antal János: Beszéde, melyet Szegszárd mező város újonnan épült kórháza talpkövének letétele alkalmával tartott. Szegszárd: Perger ny. 1846. 7 l.

Bartal K.: Adatok Szegszárd környékének flórájához Klny. a Botanikai Közlemények 1910. évi 1. füzetéből. Buda, pest, 1910.

Bodnár István: A szegszárdi takarékpénztár 50 éves története. 1846—1896. Szegszárd: Ujfalusrsy ny 1896. 144 l.

Bodnár István: Vidám epizódok a szegszárdi dalárda életéből. Szegszárd: Molnár ny. 1931. 44 l.

Csalog József: Alisca — ad Latus. Mit tudunk a rómaikon Szegszárdról. Szegszárd: Tolnamegyei Uiság 1941. 12 l.

Danielik: Emlékkönyv. Emlékek a Duna mentén. Pécs: Müller 1852.

Daróczy: Tolna vármegye közgazdasági leírása. Bp. 1909., 92 l.

Fraknói Vilmos: A szegszárdi apátság története. Budapest: Franklin. 1879. 92 l.

Garay János: Tollrajzok III-ik kötet: Pécel, Gödöllő, Sárköz. A szekszárdi apátság, szekszárdi régiségek stb. Pest: Hartleben 1846. 191 l.

Gál Kálmán: A szegszárdi olvasó és dalkör története, Szekszárd 1887.

Kadic Ottokár: Szekszárd, Tevel és Bonyhád vidékének földtani viszonyai. Bp.: Egyetemi ny. é. n. 93 l.

Kubinyi Ágoston: Szekszárdi régiségek. Pest: Herz 1857. 31 l.

Kubinyi Ágoston: Szekszárder Altherthümer, Pest: 1857. 41 l.

Lörenthey I.: A szekszárdi, nagymányoki és árpádi felsőpontusi lerakódások és faunájok. Bp.: Kilián 1893. 143 l.

Moussong Gyula: Szekszárd r. t. város geográfiája. Székesfehérvár: 1917. 49 l.

Schneider János: A szekszárdi népbank mint önszegélyzési szövetkezet harminczéves története. 1872—1902. Szekszárd 1902, 70 l,

Tanárky Árpád: A szekszárdi Ferenc közkórház évkönyve 1892—1895. Szekszárd: Báter ny. 1896. 197 l. 1896—1905. Szekszárd: Molnár ny. 343 l.

Tóth Károly: A Szegszárd—bátai Dunavédgátársulat múltja és jelene. Szekszárd: Ujfalussy Lajos ny. 1896. 46 l.

Várkonyi Sándor: Az egyesült Szekszárd—Tolnamegyei nőegylet 50 éves története. 1861 — 1911. Szekszárd 1911. 27 l.

A selyemtenyésztésünk és selyemiparunk fejlődése 1899—1901. 1908—1910. Országos Selyemtenyésztési főfelügyelőség, Szekszárd: Molnár ny, 1910.

Szekszárdi Ferencz Közkórház 1892—2895.1896—1905.
Szekszárd: Báter 1896. 197 l. 1906.

A szekszárdi kerületi munkásbiztosító pénztár jelentése 1912. Szekszárd.

Szekszárd r. t. város vízvezetéke és csatornázása. Artézikut és szivattyútelep helyszínrajza. Mérték: 1: 100 térkép.

Szekszárd r. t. város lakbérleti szabályrendelete. Szekszárd: Kaszás ny. 1912. 13 l.

A Tolnavármegyei Múzeum könyvtárának katalógusa. Szekszárd: Molnár ny. 1904. 72 l.

A szekszárdi állami főgimnázium zászlószentelés! ünnepe. Szekszárd: Báter ny. 1908. 60 l.

Szekszárdi Kaszinó könyvtárának évi pótjegyzéke. Szekszárd: Molnár ny. 1931. 16 l.

A szekszárdi kerület választó polgáraihoz és különösen a munkáspárti választókhoz. Szekszárd: Molnár ny. 1910. 22 l.

Szekszárd r. t. város átnézeti térképe, Szekszárd 1914.

Pécs és Szegszárd vidéke. Földtani intézet térképei. Kilián é. n.

CIKKEK.

Ács Lipót: Sárközi hímzések. Magyar Iparművészet Vili. évfolyam.

Bartha Ferenc: Szekszárd és Sárköz. Földgömb 1914. 2 p. 27-32.

Bodnár István: Liszt Ferenc Szekszárdon. Városkultúra 1936. 7—8. p. 81—84.

Szakály Ferenc József: Szekszárd. Délibáb 1939 március.

Zombory Gusztáv: Szekszárd főpiaca. Vasárnapi Újság 1964. 52. p. 564.

Bepillantás a vidék speciális és karitatív munkájába. — Szekszárd. Népegészségügy 1931. p. 210—12.

Beszámoló a pécsi és szekszárdi gazdagylésről; Dunántúli Szántóvető 1924. 6. p. 2.

Liszt Ferenc vígnapjai Szekszárdon. Magyarország 1927, dec. 25. p. 59.

Meg kell menteni az egykori világhíres szekszárdi vörösbort. Magyarság 1936 május 15.

M. R. H. H. E. R. E. T. és W. Szekszárdi közlemények. Borászati Füzetek I. 1869. 27. p. 166.

Bunya. Szekszárd. Történeti Adattár 1872. p. 373.

A Sió életrekelhetne egy halott vármegyét. (Tolna vm.) Magyarország 1927. dec. 31. p. 6.

Szekszárd. Mindentudók Gyűjteménye 1790. p. 242.

Szekszárd. Pallas Lexikon 15, köt. p. 514.

Szekszárd. Révai Lexikon 17, köt. p. 462—63.

Szekszárd. Vasárnapi Újság 1858. jan. 3. p. 4—5.

Szekszárd. Magyarország Képekben 1867. p. 218--219.

Szekszárd. Győri Történeti és Régészeti Füzetek 1861. 370. 1863. p. 296.

Szekszárd mentőállomása. Községfejlesztés 1927. 4. p. 9—10.

Szekszárd orvosi és egészségi viszonyai. Magyar Orvos 1924. 6. p. 97-100.

Szekszárd új közkórháza. Községfejlesztés 1928. 6. p. 5.
Szekszárd vidéki népviselet. Vasárnapi Újság 1862,

P- 17.

A szekszárdi vármegyei múzeum kincsei. Tolnavármegye 1936. jul. 11. p, 1—2.

Ueber das in Szekszárd gefundene Glasgefäß. Mittheilung d. k. k. Cent. komm. Z. Erforschung u. Erhaltung d. Baudeutschen etc. Ill, Jahrgang 1858,

Vitéz Vendel István szekszárdi polgármester tanulmányja sajtó alatt.

FORRÁSOK:

- Ballagi: Magyar birodalom leírása 1877.
Ballagi: A magyar nyomdászat. 1877 p. 203.
Bél Mathias: Com. Tolnensis Notitiae. Nemzeti Múzeum 3381. Fol. Lat.
- Blaha: Közigazgatási Evkönyvek évf.
Brüsztle: Recensio IV. Tom. p. 293—324.
Csánki: Magyarország történeti földrajza. III. köt. p. 411.
- Danielik: Emlékkönyv II. köt. p. 371.
Daróczy: Tolna vármegye közigazdasági leírása.
Evlía Cselebi: Magyarország utazásai, p. 205.
Fényes: Magyarország mostani állapotja statisztikai és geográfiai tekintetben. 1836. I. köt.
- Fényes: Magyarország geográfiai szótára. 1855. IV. köt. p. 81—82,
Fényes: Magyarország ismertetése. 1865 II. köt. p. 90.
Fraknoi: A szekszárdi apátság története.
Galgóczy: Magyarország mezőgazdasága. 1852 p. 138.
Galgóczy: Magyarország mezőgazdasági statisztikája, p. 43.

Grellmann: Statistische Aufklärungen, wichtige Teile Ungarn. 1802. p. 43.

György: Magyarország 1905. p. 345.

Hanusz: Magyarország városai. Földrajzi Közi. 1883. p. 88.

Hanusz: A magyar haza. 1823. p. 30. 7.

Kertész János: Magyar zarándokhelyek 1941. p. 10.

Kertész János: Aliscától—Szekszárdig. Rádió előadás.

Kogutowicz: Dunántúl és Kisalföld. I. p. 285—86.

Korabinszky: Geographisches historisches Lexikon 1786. p. 695—96.

Korner: Vaterländische Bilder aus Ungarn p. 71.

Lóczy: Magyar Szent Korona leírása. 1918. p. 261.

Malónyai: Magyar nép művészete IV. köt. p. 52. p. 211.

Nagy: Notitiae geogr. Hungaricae 1828. I. p. 387.

Pesty. Helységnévtár XLVIII. p. 273—79. Kézirat Nemzeti Múzeumban.

Petrillá: Magyarország helyrajzi története. I. p. 413.

Schwicker: Statistik Ungarn 1874.

Thiele: Königreich Ungarn 1833. II. p. 256.

Vályi: Magyarország leírása. 1799. III. p. 344—45.

Velics-Kammerer: Magyarországi török defterek. 1886.

Archeológiai Közlemények és Értesítő 1866. p. 110. 1874. p. 58-59. 1876. p. 25.

Corpus Juris Hungarici II. Ulászló III. dec. 20. c. 16 pár. II. Lajos III. dec. 24. cikk.

Ethnográfia 1928. p. 13.

Föld és Ember 1930. Földrajzi Közi. 1883. p. 88. 1889. p. 446. 1912. p. 160. 41. köt. 418.

- Köztségfejlesztés 1930. 10. p. 24. 1932. 10. p. 17.
 Magyarország helységnevtárai.
 Magyarország népessége a Pragmatica Sanctió korában
 1720 p. 137.
 Néprajzi Értesítő 1904. p. 147.
 Magyar Szociográfiai Intézet községi adattára.
 Országos Levéltár NRA. Urbéri összeírás 1:69,
 282:6-11, 178: 1, 191:3, 9.
 Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben. IV.
 köt. p. 247, 268, 272, 276, 287.
 Pannonhalmi Szent Benedek rend története. III.
 Schematismus Dioc. Quinque Eccl. 1842. p. 116.
 Századok 1870. p. 294.
 Tudományos Gyűjtemény 1830. VII. p. 57.
 Vasárnapi Újság 1855. p. 32. 1857. p. 152,233. 1858.
 p. 4—5. 1859. 40. p. 477. 1860. 30. p. 366. 1864. 52. p.
 564. 1868. 45. p. 537. 1867. 46. p. 567.
 Az összes statisztikai kiadványok.